

УДК 338.001.36

Саванчук Т.М.*старший викладач кафедри обліку, аудиту
та управління фінансово-економічною безпекою
Дніпровського державного аграрно-економічного університету*

ДИНАМІКА ЗМІНИ ОБСЯГІВ ПРИДБАННЯ ТА ЦІН НА РЕСУРСИ МАТЕРІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті досліджено динаміку зміни обсягів придбання та цін на ресурси матеріального забезпечення сільськогосподарських підприємств. Встановлено, що ціна на ресурси та обсяги їх придбання є суттєвими умовами договорів постачання. Визначено матеріальні ресурси, необхідні для діяльності сільськогосподарських підприємств, на обсяги придбання яких зміна цін чинить значний вплив та несуттєвий.

Ключові слова: матеріальне забезпечення, матеріальні ресурси, придбання ресурсів, середні ціни, сільськогосподарські підприємства.

Саванчук Т.М. ДИНАМИКА ИЗМЕНЕНИЯ ОБЪЕМОВ ПРИОБРЕТЕНИЯ И ЦЕН НА РЕСУРСЫ МАТЕРИАЛЬНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ

В статье исследована динамика изменения объемов приобретения и цен на ресурсы материального обеспечения сельскохозяйственных предприятий. Установлено, что цена на ресурсы и объемы их приобретения являются существенными условиями договоров поставки. Определены материальные ресурсы, необходимые для деятельности сельскохозяйственных предприятий, на объемы приобретения которых, изменение цен оказывает значительное влияние и незначительное.

Ключевые слова: материальное обеспечение, материальные ресурсы, приобретение ресурсов, средние цены, сельскохозяйственные предприятия.

Savanchuk T.N. DYNAMIC OF CHANGE OF BUYING VOLUMES AND PRICES FOR MATERIAL SECURITY RESOURCES OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

The article examines the dynamics of change of buying volumes and prices for material security resources of agricultural enterprises. It is found, that a price for resources and their buying volumes are essential conditions of the supply contracts. Determined the material resources, which are necessary for the agricultural enterprises activity, on the buying volumes of which makes a significant or insignificant influence a price change.

Keywords: material security, material resources, purchase of resources, average prices, agricultural enterprises.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день жодне сільськогосподарське підприємство не може ефективно функціонувати без наявності певної сукупності матеріальних ресурсів. Надходження зазначених ресурсів до сільськогосподарських підприємств відбувається в процесі їх матеріального забезпечення. Основними параметрами, що визначають наявність на підприємстві необхідних матеріальних ресурсів, є їх ціна та обсяги придбання. Саме ці критерії є суттєвими умовами договорів постачання, що укладаються між сільськогосподарськими підприємствами та постачальниками ресурсів. Виходячи з цього, важливо знати як змінюються обсяги придбання сільськогосподарськими підприємствами матеріальних ресурсів, при зміні цін на них, що дасть можливість налагодити найбільш раціональні відносини з постачальниками ресурсів для села.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання матеріального забезпечення сільськогосподарських підприємств більшістю учених розглядається в контексті їх матеріально-технічного забезпечення. При чому значно більше уваги приділяється саме технічному забезпеченню. Так, Ю.В.Самойлик, визначаючи тенденції та перспективи матеріально-технічного забезпечення підприємств агропромислового комплексу, досліджує наявність та рух техніки і енергетичних потужностей зазначених підприємств [1]. Могилова М.М., Білоусько Я.К., Підлісецький Г.М., розглядаючи матеріально-технічне забезпечення аграрної галузі, проводять аналіз фондозабезпеченості, технічної оснащеності та джерел фінансування техніко-технологічного переоснащення сільськогосподарських підприємств [2]. В.М. Кошельник, розглядаючи матеріально-технічне забезпечення розвитку сільськогосподарських підприємств також

наводить лише показники технічної забезпеченості підприємств [3]. Більше уваги матеріальному забезпеченню в своїх працях приділяють учені, що досліджують ресурсний потенціал аграрних підприємств, його відтворення та логістику. Зокрема Олійник О.В. [4], Величко О.П. [5], В.М.Трегобчук [6]. Цікавими є також роботи вчених, які досліджують питання забезпечення аграрних підприємств окремими видами матеріальних ресурсів: засобами хімізації, паливом, кормами ті ін. В цьому сенсі досить ґрунтовними є роботи Шпикуляк О.Г. [7], Тарасович Л.В. [8], Вишневецької О.В. [9], Данкевич Є.М. [10].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Таким чином дослідження стану матеріального забезпечення сільськогосподарських підприємств є досить розрізненими та не повними. В той же час сільськогосподарські підприємства, паралельно з технічним забезпеченням, змушені постійно вести пошук шляхів забезпечення свого виробництва всією сукупністю необхідних матеріальних ресурсів, навіть за рахунок інших ресурсів. Отже, постає об'єктивна необхідність дослідження зміни обсягів закупівлі та цін на різні види матеріальних ресурсів, що дозволить зробити висновок про динаміку зміни відносин в процесі матеріального забезпечення сільськогосподарських підприємств.

Мета статті полягає у вивченні динаміки зміни обсягів придбання та цін на ресурси матеріального забезпечення сільськогосподарських підприємств, з метою встановлення матеріальних ресурсів, необхідних для їх діяльності, на обсяги придбання яких зміна цін чинить значний вплив та несуттєвий. Це, в подальшому, дасть можливість ефективно управляти формуванням відносин в процесі матеріального забезпечення сільськогосподарських підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Матеріальне забезпечення сільськогосподарських підприємств є складовою їх матеріально-технічного забезпечення. При чому, саме витрачання ресурсів матеріального забезпечення чинить найбільший вплив на собівартість сільськогосподарської продукції, адже матеріальні витрати займають більше 70% у собівартості продукції.

У структурі матеріальних витрат на виробництво сільськогосподарської продукції найбільшу питому вагу займають витрати на матеріали, які ми віднесли до біологічного забезпечення: насіння та посадковий матеріал в рослинництві і корми та кормові добавки в тваринництві. При чому питома вага вказаних витрат зростає, навіть при зменшенні обсягів їх придбання (табл. 1).

З даних таблиці 1 чітко видно, що практично за всіма дослідженими видами ресурсів біологічного забезпечення за останні 5 років спостерігається зменшення обсягів закупівель. Особливо різко зменшилися обсяги придбання насіння дворічних овочевих культур, кормових та цукрових буряків.

Зменшення обсягів придбання зазначених ресурсів у більшості підприємств пояснюється зростанням цін на вказані ресурси (табл. 2).

Дані таблиці 2 свідчать, що майже за всіма видами досліджених ресурсів, за останні 5 років, ціни зросли у 1,5-3 рази. При цьому, спостерігаємо рекордне зростання ціни на насіння дворічних овочевих культур (більш ніж у 23 рази), що логічно викликало зменшення його закупівлі на 97% (таблиця 1) і практично припинення вирощування вказаних культур.

В умовах подорожчання ресурсів біологічного забезпечення, сільськогосподарські підприємства змушені були частково перейти на використання вказаних ресурсів власного виробництва, що призводить до використання насіння нижчої якості та кормів, що не завжди мають достатню кормову цінність.

Аналіз структури витрат на виробництво сільськогосподарської продукції показує, що паралельно з біологічним забезпеченням, не менш важливе зна-

чення має також агрохімічне забезпечення (мінеральні добрива, засоби захисту рослин і т. ін.).

Рівень застосування мінеральних добрив у світовій практиці має тенденцію до зростання. Тарасович Л.В., дослідивши зарубіжний досвід застосування засобів хімізації, зазначає: «За даними ФАО Західна Європа та США третину врожаю одержують за рахунок мінеральних добрив. Основна частка продукції землеробства у найбільш розвинутих країнах Західної Європи формується завдяки штучно створеній родючості – ефект від застосування засобів хімізації коливається від 26,2 до 35,9 ц/га. На її частку в зазначених регіонах припадає близько 70% валового і товарного потенціалу землеробства й лише 30%. – на природну.

Німецькі та російські науковці вважають, що за рахунок мінеральних добрив вони отримують 50% прибавки урожаю, а французькі – 70%. За даними вітчизняних і зарубіжних учених в середньому 1 т мінеральних добрив, у перерахунку на діючу речовину, забезпечує такі прирости урожаю з 1 га: зерна – 4,5 т, цукрових буряків – 35-40, картоплі – 25-30, насіння соняшнику – 1,5-2 т» [8].

Розуміючи ситуацію, що склалася, та не маючи можливості отримати засоби хімізації в процесі власного виробництва, на відміну від кормів чи посівного матеріалу, сільськогосподарські підприємства змушені постійно вести пошук найбільш оптимальних каналів надходження засобів агрохімічного забезпечення. Прослідкуємо зміни обсягів придбання та цін на різні види мінеральних добрив в Україні (табл. 3).

З проведених розрахунків видно, що за всіма видами добрив за останні 5 років ціни зросли приблизно в 2 рази. Особливо різкий стрибок цін відбувся у 2015 році, що пояснюється політичною ситуацією в Україні та військовими діями на Сході. Позитивним, на нашу думку, все ж є те, що навіть при різкому зростанні цін, обсяги закупівель за всіма видами добрив не скоротилися, а купівлі фосфатних та комплексних добрив навіть зросли приблизно в 1,5 рази.

Отже, для забезпечення обсягів купівлі та внесення мінеральних добрив на належному рівні сіль-

Таблиця 1

Придбання кормів (кормових добавок) та насіння і посадкового матеріалу сільськогосподарськими підприємствами України

Назва ресурсу	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2016 р. в % до 2012 р.
Насіння, т						
цукрових буряків	1407,6	671,1	1046,1	650,4	974,6	69,24
овочевих культур: - однорічних	816,6	1137,4	748,0	610,7	868,2	106,32
дворічних	136,4	12,1	11,4	3,5	4,1	3,00
баштанних	5,0	6,3	3,8	15,5	4,7	94,0
кормових буряків	7,5	3,7	4,2	5,6	3,2	42,67
Розсада (саджанці), млн. шт.						
овочів.	133,8	102,5	134,8	149,4	145,6	108,82
плодових дерев	2,6	2,6	2,2	1,7	1,2	46,15
ягід	8,6	8,1	10,9	4,6	5,1	59,30
Корми (кормові добавки), тис.ц.						
змішані комбікорми	1330,3	1267,4	639,4	831,9	623,7	46,88
кормові суміші: - для ВРХ	900,1	931,3	1088,5	1052,0	1032,8	114,74
- для свиней	3361,8	4034,1	2493,5	2418,1	2258,0	67,17
- для птиці	21597,3	19543,2	18020,2	15533,1	17840,4	82,60
сіно	412,5	374,9	426,2	450,1	401,2	97,26
синос	2371,0	2583,3	2095,9	1847,0	2556,8	107,84

Джерело: згруповано автором за [11-15]

Таблиця 2

Середні ціни на корми (кормові добавки) та насіння і посадковий матеріал, придбані сільськогосподарськими підприємствами України

Назва ресурсу	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2016 р. в % до 2012 р.
Насіння, грн. за кг						
цукрових буряків	308,8	349,2	400,8	740,4	693,7	224,64
однорічних овочевих культур	82,7	53,2	123,9	186,9	203,2	245,71
дворічних овочевих культур	20,3	90,0	284,6	488,1	468,2	2306,40
баштанних	326,2	294,3	641,4	614,3	1123,7	344,48
кормових буряків	84,4	93,3	92,4	99,2	128,7	152,49
Розсада (саджанці), грн. за шт.						
овочів.	0,3	0,3	0,3	0,5	0,6	200,00
плодових дерев	19,3	22,8	23,6	30,1	43,5	225,39
ягід	4,5	1,5	2,7	3,9	4,4	97,78
Корми (кормові добавки), грн. за ц						
змішані комбікорми	210,5	238,7	263,8	449,5	495,3	235,29
кормові суміші: - для ВРХ	217,8	240,8	286,3	382,3	536,1	246,14
- для свиней	297,2	307,1	399,2	558,6	650,7	218,94
- для птиці	221,1	255,3	265,4	373,9	485,3	219,49
сіно	60,5	68,4	76,2	87,9	101,9	168,43
силос	20,6	26,6	29,0	48,5	50,6	245,63
сінаж	26,9	31,7	21,7	51,4	54,4	202,23

Джерело: згруповано автором за [11-15]

Таблиця 3

Середні ціни та обсяги купівлі мінеральних добрив сільськогосподарськими підприємствами України

Роки	Азотні добрива		Фосфатні добрива		Калійні добрива		Комплексні добрива	
	Кіл-сть, тис. ц	Ціна, грн. за ц	Кіл-сть, тис. ц	Ціна, грн. за ц	Кіл-сть, тис. ц	Ціна, грн. за ц	Кіл-сть, тис. ц	Ціна, грн. за ц
2012	24741,9	274,9	343,5	388,0	926,4	406,5	9867,6	426,7
2013	26760,4	274,4	242,6	375,2	1028,8	363,5	10946,2	404,7
2014	26408,7	319,1	277,6	463,4	850,3	445,9	9521,2	478,4
2015	27024,9	618,6	317,2	840,5	888,1	751,2	10813,0	908,5
2016	32093,2	557,2	529,6	783,0	1008,4	764,4	14216,5	878,9
2016 р. в % до 2012 р.	129,71	202,69	154,18	201,80	108,85	188,04	144,07	205,98

Джерело: згруповано автором за [11-15]

ськогогосподарські підприємства повинні завжди приділяти увагу питанням пошуку найбільш оптимальних відносин з постачальниками вказаних ресурсів навіть в умовах їх подорожчання.

Деяку іншу ситуацію ми спостерігаємо у використанні органічних добрив. Протягом більш ніж двадцяти п'яти років обсяги їх внесення під посіви сільськогосподарських культур скорочуються. Використання в землеробстві лише мінеральних добрив призводить до порушення співвідношення поживних речовин у ґрунтах, зниження їх родючості та є екологічно шкідливим для оточуючого середовища.

Ситуація із надходженням та використанням сільськогосподарськими підприємствами засобів захисту рослин в основному є аналогічною до ситуації з мінеральними добривами (таблиця 4).

У 2016 році, по відношенню до 2012 року, скорочення закупівель засобів захисту рослин в сільськогосподарських підприємствах України спостерігається лише за інсектицидами. Всі інші види засобів захисту закуповувалися в такому ж, а то і в більшому розмірі, ніж у 2012 році.

Паралельно з агрохімічним, важливе значення для сільськогосподарських товаровиробників має забезпечення дизельним паливом, бензином, мастилами.

Тенденції зміни цін на дизельне паливо, привели до скорочення обсягів його закупівлі за останні 5 років в середньому на 6 тис. тон щорічно (рис. 1).

Обсяги придбання дизельного палива в 2016 році практично відповідають показнику 2012 року, але коливання обсягів закупівель, за досліджуваний період, говорять про нестабільність відносин з постачальниками ресурсу.

Ще більш критична ситуація склалася з придбанням бензину (рис.2).

Параметри отриманих рівнянь говорять, що на сьогодні, падіння обсягів придбання бензину практично прямо пропорційне зростанню цін на нього, а отже сільськогосподарські підприємства змушені економити вказаний ресурс, що не завжди позитивно відображається на кінцевих результатах роботи, адже значна кількість сільськогосподарських підприємств, через недостачу коштів на купівлю бензину, більшу частину врожаю продає «з поля». За таких умов продажу, ціна реалізації є найнижчою, а значить сільськогосподарські підприємства втрачають певну частину прибутку.

Майже аналогічна ситуація склалася з закупівлею паливного мазуту. Обсяги його придбання сільськогосподарськими підприємствами України за останні 5 років скоротилися більш ніж на 50%, а ціни зросли майже в 2 рази [11-15]. Більш

стабільною за обсягами є закупівля оливи та мас-тил. Зростання більш ніж у 2 рази цін на вказані ресурси, практично не вплинуло на обсяг їх придбання [11-15]. На наш погляд, саме незначна потреба підприємств у вказаних ресурсах, а отже невеликі витрати на їх придбання, навіть в умовах подорожчання, не привела до падіння обсягів закупівель, що ми спостерігаємо за іншими видами ресурсів.

Разом з цим, слід відмітити, що більшість сільськогосподарської продукції продається аграріями в період, коли ціни на неї найнижчі, а ресурси закупаються у періоди найвищих цін на них. Тому, не дивлячись на те, що в середньому ціни на дизельне паливо і сільськогосподарську продукцію зросли приблизно в 2,5 рази, обсяги його придбання все ж скоротилися.

Висновки. Таким чином, зроблені розрахунки дають можливість стверджувати, що при зростанні цін сільськогосподарські підприємства різко скорочують закупівлю ресурсів, які можна отримати в результаті власного виробництва (насіння, посадковий матеріал, корми). В той же час, навіть при зростанні цін, практично не зменшуються обсяги придбання ресурсів агрохімічного забезпечення (добрива, засоби захисту), а от придбання паливно-мастильних матеріалів при зростанні цін скорочується, що автоматично приводить до реалізації продукції «з поля» за нижчими цінами. Виявлено також, що ресурси на які склалася невелика потреба (мастила, оливи) закупаються без зменшення обсягів, тому в процесі управління процесом матеріального забезпечення підприємства, придбанню таких ресурсів можна приділити менше уваги. Виявлені тенденції свідчать про те, що сільськогосподарські

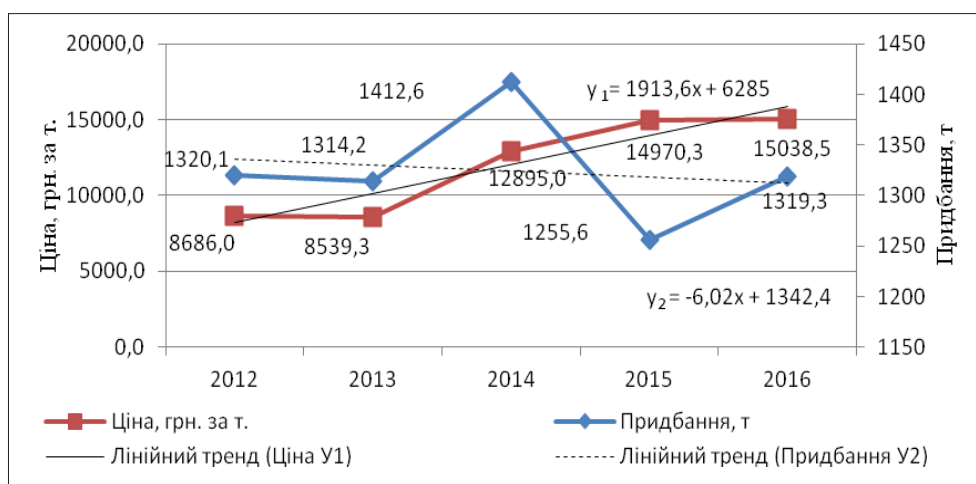

Рис. 1. Динаміка зміни середніх цін та обсягів придбання дизельного палива сільськогосподарськими підприємствами України

Джерело: побудовано автором за [11-15]

Таблиця 4

Середні ціни та обсяги купівлі засобів захисту рослин сільськогосподарськими підприємствами України

Назва	Одиниця виміру	2012 р.	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2016 р. в % до 2012 р.
Інсектициди	кіл-ть, т	1232,6	1189,9	1068,9	1006,1	943,8	76,57
	ціна, грн. за кг	152,8	161,2	246,7	321,6	367,8	240,71
	кіл-ть, тис. л	4779,8	6286,3	4764,1	4429,1	4729,8	98,95
	ціна, грн. за л	130,3	135,5	196,3	325,7	368,5	282,81
Фунгіциди	кіл-ть, т	2061,2	1947,9	1931,4	1623,6	2154,5	104,53
	ціна, грн. за кг	146,5	137,8	179,9	327,6	368,0	251,19
	кіл-ть, тис. л	6090,4	7468,8	7138,7	8205,9	10394,7	170,67
	ціна, грн. за л	171,50	173,10	247,60	435,30	466,70	272,13
Гербициди	кіл-ть, т	3895,5	3522,1	2913,4	3032,8	4090,5	105,01
	ціна, грн. за кг	202,4	216,6	323,1	502,2	452,5	223,57
	кіл-ть, тис. л	31633,7	31588,3	31952,7	31642,5	35894,9	113,47
	ціна, грн. за л	96,7	92,6	134,1	234,0	256,5	265,25
Регулятори росту рослин	кіл-ть, т	н.д.	1102,4	1247,7	1631,2	2073,1	-
	ціна, грн. за кг	н.д.	66,9	83,8	115,0	123,0	-
	кіл-ть, тис. л	н.д.	3053,3	3230,7	3946,2	6293,2	-
	ціна, грн. за л	н.д.	59,2	80,8	130,7	134,2	-
Інші пестициди	кіл-ть, т	н.д.	879,0	1307,7	986,6	1569,7	-
	ціна, грн. за кг	н.д.	76,4	111,2	186,5	184,5	-
	кіл-ть, тис. л	н.д.	2611,7	3561,1	4459,9	5851,4	-
	ціна, грн. за л	н.д.	93,3	125,9	217,3	224,1	-

Джерело: згруповано автором за [11-15]. Н.д. – немає даних

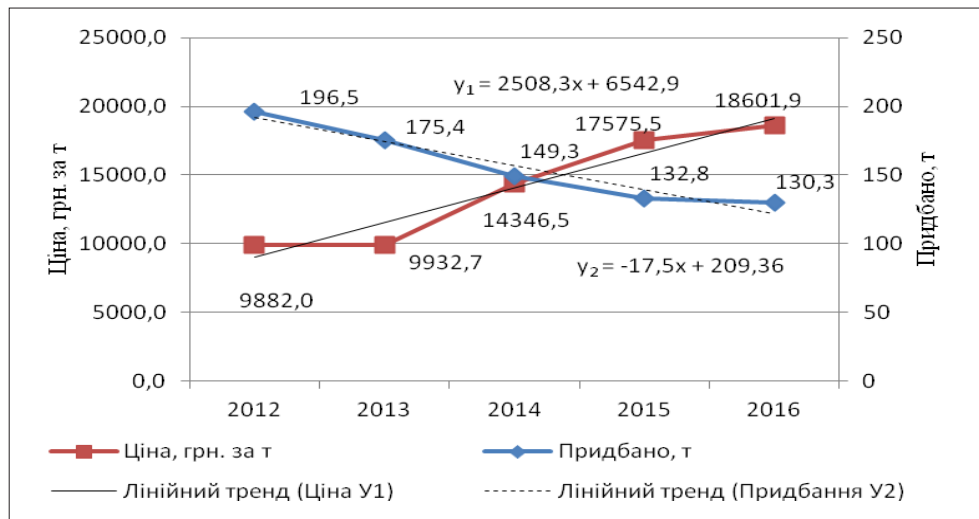

Рис. 2. Динаміка зміни середніх цін та обсягів придбання бензину сільськогосподарськими підприємствами України

Джерело: побудовано автором за [11-15]

підприємства повинні мати інструментарій визначення пріоритетів у закупівлі ресурсів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

- Самойлик Ю.В. Матеріально-технічне забезпечення АПК: тенденції, механізми, перспективи / Ю.В. Самойлик // Економіка і регіон. – 2014. – № 4 (42). – С. 17-22.
- Могилова М.М. Матеріально-технічне забезпечення аграрної галузі / М.М. Могилова, Я.К. Білоусько, Г.М. Підлісецький // Економіка АПК. – 2013. – № 2. – С. 61-67.
- Кошельник В.М. Матеріально-технічне забезпечення розвитку сільськогосподарських підприємств [Електронний ресурс] / В.М. Кошельник // Ефективна економіка. – 2014. – № 4. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2920>
- Олійник О.В. Економічний механізм розширеного відтворення в сільському господарстві: монографія / О.В. Олійник. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 288 с.
- Величко О.П. Логістика в системі менеджменту підприємств аграрного сектору економіки: монографія / О.П. Величко. – Дніпропетровськ: Акцент ПП, 2015. – 525 с.
- Відтворення та ефективність використання ресурсного потенціалу АПК (теоретичні і практичні аспекти) / [відп. редактор акад. УААН В.М.Трегобчук]. – Київ: Ін-т економіки НАН України, 2003. – 259 с.
- Шпикуляк О.Г. Агрохімічне обслуговування сільськогосподарських підприємств як інноваційна детермінанта їх ефективності [Електронний ресурс] / О.Г. Шпикуляк // Ефективна економіка. – 2012. – № 4. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=1076>
- Тарасович Л.В. До питання про світовий досвід застосування засобів хімізації [Електронний ресурс] / Л.В. Тарасович // Режим доступу: http://www.rusnauka.com/10_NPE_2008/Economics/29376.doc.htm
- Вишневецька О.В. Економічна оцінка ефективності використання паливно-енергетичних ресурсів у сільськогосподарських підприємствах [Електронний ресурс] / О.В. Вишневецька // Ефективна економіка. – 2015. – № 6. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4151>
- Данкевич Є.М. Кормовиробництво як необхідна складова стратегії розвитку міжгалузевої інтеграції [Електронний ресурс] / Є.М. Данкевич. – Режим доступу: <https://www.pdaa.edu.ua/sites/default/files/nppdaa/8.1/099.pdf>
- Купівля матеріально-технічних ресурсів для виробничих потреб сільськогосподарськими підприємствами у 2012 році: статистичний бюлетень / [відповідальний за випуск О.М. Прокопенко О.М.]. – Київ: Державна служба статистики України, 2013. – 44 с.
- Купівля матеріально-технічних ресурсів для виробничих потреб сільськогосподарськими підприємствами у 2013 році: статистичний бюлетень / [відповідальний за випуск О.М. Прокопенко О.М.]. – Київ: Державна служба статистики України, 2014. – 44 с.
- Купівля матеріально-технічних ресурсів для виробничих потреб сільськогосподарськими підприємствами у 2014 році: статистичний бюлетень / [відповідальний за випуск О.М. Прокопенко О.М.]. – Київ: Державна служба статистики України, 2015. – 44 с.
- Купівля матеріально-технічних ресурсів для виробничих потреб сільськогосподарськими підприємствами у 2015 році: статистичний бюлетень / [відповідальний за випуск О.М. Прокопенко О.М.]. – Київ: Державна служба статистики України, 2016. – 42 с.
- Купівля матеріально-технічних ресурсів для виробничих потреб сільськогосподарськими підприємствами у 2016 році: статистичний бюлетень / [відповідальний за випуск О.М. Прокопенко О.М.]. – Київ: Державна служба статистики України, 2017. – 42 с.